

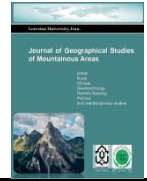


Lorestan University

Online ISSN: 2717-2325

Journal of Geographical Studies of Mountainous Areas

Journal homepage: <http://www.gsma.lu.ac.ir>



Research Paper

## A contextual study investigating the factors affecting the development of tourism facilities and institutions in historical and ancient destinations (Case Study: Al-Shatar city)

Shahram Rahnama Hassanvad<sup>a\*</sup>, Mehrdad Amiri<sup>b</sup>, Musa Sabzi<sup>c</sup>

<sup>a\*</sup> Assistant Professor, Department of Theology and Islamic Studies, Faculty of Literature and Human Sciences, Lorestan University, Khorramabad, Iran.

<sup>b</sup> Assistant Professor, Department of Theology and Islamic Studies, Faculty of Literature and Human Sciences, Lorestan University, Khorramabad, Iran.

<sup>c</sup> Assistant Professor, Department of History and Archaeology, Faculty of Literature and Humanities, Lorestan University, Khorramabad, Iran.

### ARTICLE INFO

#### Article history:

Received: 22 April 2022;

Accepted: 1 July 2022

Available online 1

September 2022

#### Keywords:

Tourism institutions,  
Tourism development,  
Historical and ancient  
Destinations,  
Al Ashtar city.

### ABSTRACT

The process of the formation of ancient cities in different historical periods and conducting archaeological studies in them can have very important effects on the development of urban tourism in different regions. Dasht al-Shatar is a green area with a pleasant climate and rich soil, which has always been the home of different tribes and human groups since prehistoric times and is one of the significant tourist destinations of Lorestan province. Therefore, the current research was designed with the aim of a contextual study of factors affecting the development of tourism facilities and institutions in the historical and ancient destinations of Al-Shatar city. This research, in terms of developmental-applicative goal, in terms of paradigm in the qualitative research group and in terms of method, it has benefited from the basic theory which is based on the inductive approach. The statistical population consisted of two categories of key informants (experts and tourists inside and outside of this city) who were selected by purposive sampling method, 23 people were selected by snowball method and using in-depth and semi-structured interviews and finally reached Data were collected to theoretical saturation. To analyze the narratives, the open, central and selective three-stage coding method was used, and then a basic theory was drawn based on the paradigmatic model of the semantic understanding of factors affecting the development of tourism facilities and institutions in the historical and ancient destinations of Al-Shatar city. The findings showed that the factors affecting the development of tourism facilities and institutions in the historical and ancient destination of the studied area in the order of access categories (transportation, water and electricity and communication and commercial management of the region, infrastructure facilities and facilities (services accommodation and catering: canteens, villas, hotels, apartments and inns), transportation network at the destination, nature tourism environments and parks, rural and nomadic tourism have been important and the most important category (core category) was recognized as "components of tourism structure".

### 1. Introduction

The success and sustainable growth of tourism in different environments and regions; It depends on the proper functioning of the tourism cycle and

numerous elements and factors that together form the tourism environment. Each of these components has a special importance in the mentioned environment and has a close

\*Corresponding Author:

Email Addresses: [rahnama.sh@lu.ac.ir](mailto:rahnama.sh@lu.ac.ir) (Sh. Rahnama Hassanvand), [amiri.m@lu.ac.ir](mailto:amiri.m@lu.ac.ir) (M. Amiri), [sabzi.m@lu.ac.ir](mailto:sabzi.m@lu.ac.ir) (M. Sabzi)

#### To cite this article:

Rahnam Hassanvand, Sh., Amiri, M., and Sabzi, M (2022), A contextual study investigating the factors affecting the development of tourism facilities and institutions in historical and ancient destinations (Case Study: Al-Shatar city). Journal of Geographical Studies of Mountainous Areas, 3(2), 121-139.



Doi:10.52547/gsma.3.2.121

relationship with other components (Goltman, 1989). Therefore, a place can be considered successful in terms of tourism that provides each of the factors that shape the tourism environment, and also in this field, success belongs to those who present new methods and new attractions (Mousavi, 2010) in such a way that In addition to identifying the most suitable places for tourism development, tourism facilities and institutions should be identified and created so that while planning to provide the best and most profitable programs, the principles of sustainable development are also observed (Fekrizad and Vosoughi, 2016: 101); Also, it is important to develop appropriate strategies for tourism development to create the required tourism facilities and institutions with the aim of competing in the domestic and foreign tourism market for the realization of spatial planning (Akowoko and Bianchi, 2017). Tourism facilities are units that are created to serve tourists by providing services such as accommodation, hospitality, entertainment, etc. to be These facilities operate after obtaining the necessary permits from the Ministry of Cultural Heritage, Tourism and Handicrafts and following the relevant laws and regulations. The most important role that tourism institutions can play in the tourism boom of the region is to estimate the demand or create a positive demand for the promotion of tourist attractions and in a way to predict people's motivations for traveling (creating a market). The set of measures that are carried out in this field will increase awareness, encourage and encourage people and ultimately develop the tourism industry.

## 2. Methodology

The current research is "applied and developmental" in terms of its purpose and the grounded theory approach is used, which is a type of case study with an exploratory approach (analysis of tourist attractions, tourism product, components of tourism structure, guest services) . -Playing and institutional and organizational elements) is performed. The method of selecting samples was purposeful sampling and the selection of samples continued until the stage of theoretical saturation (reaching a stage where no

new opinion or case is mentioned in the context of the questions raised by the people). The statistical population consisted of two categories of key informants (experts and tourists inside and outside of this city) who were selected by purposive sampling method, 23 people were selected by snowball method and using in-depth and semi-structured interviews and finally reached Data were collected to theoretical saturation. To analyze the narratives, the open, central and selective three-stage coding method was used, and then the foundational theory was drawn based on the paradigmatic model of the semantic understanding of the effects of the formation of historical and ancient foundations of Al-Shatar city on the development of tourism.3. Results

The analysis of the physical-spatial condition of Harandi neighborhood based on the findings of the survey showed that an intervention in the neighborhood has organized the used and unused spaces to some extent. The number of respondents for this category is 4.03, which is a high number. But the improvement of the quality of roads and sidewalks shows an average of 1.89. A general evaluation of the physical-spatial quality of Harandi neighborhood with a ratio of 3.12 also showed that overall, intervention policies in Harandi neighborhood do not have a very favorable effect on the quality of its environment. The analysis of the social and cultural situation of Harandi neighborhood indicates that it has not been very effective in the field. The overall average figure of this category was 2.83, which is a negligible value. In this neighborhood, despite the implementation of intervention policies, its environment still has major problems. The figure of environmental quality is 3.08, which indicates its not suitable condition. The findings of the survey in the economic area of Harandi neighborhood also did not show a good situation and the respondents for this category received a score of 2.84, which is lower than the average. All Pearson's coefficient: between the quality and the environmental quality of the neighborhoods of the central city of Tehran, in particular, the relationship is positive and significant. The correlation value between these two variables is 0.447, which indicates a relatively strong relationship between these two variables.

Therefore, it can be said that the driver of development in the central context of Tehran's neighborhoods has an effect on the quality of its environment, regardless of its direction.

#### 4. Discussion

The findings showed that the factors affecting the development of tourism facilities and institutions in the historical and ancient destination of the studied area in the order of access categories (transportation, water and electricity and communication and commercial management of the region, infrastructure facilities and facilities (services accommodation and catering: canteens, villas, hotels, apartments and inns), transportation network at the destination, nature tourism environments and parks, rural and nomadic tourism have been important and the most important category (core category) was recognized as "components of tourism structure". The mentioned conditions in general and along with each other have caused a phenomenon called the development of tourism facilities and institutions and its spatial elements to enter the city of Ashtar. With the arrival of spatial elements of facilities and tourism institutions in Al-Shatar, experts and tourists of Al-Shatar interacted with it in two different ways or used two ranges of strategies against it. These two methods of interaction or strategy include positive and practical acceptance to negative evaluation and resistance. This means that the tourists of Al-Shatar city are interested in the quality of the existing health and treatment facilities, the quality of the urban wastewater disposal network; quality and quantity of drinking water; the quality of the electricity supply network; Quality and quantity of drinking water, quality of gas supply network; Waste disposal quality; The quality of the

telecommunication and telephone network was emphasized. Therefore, tourists' interactions in dealing with the development of tourism facilities and institutions in Al-Shatar city are on a continuum from practical acceptance and access quality (transportation, water and electricity, communication, internet use, commercial services) to resistance (lack of structural components of tourism).

#### 5. Conclusion

The results of the research showed that the emergence and development of tourist facilities and institutions can lead to the growth and spatial reconstruction of tourism in Al-Shatar city. So, based on the semantic process desired by the key informants of Al-Shatar tourism, not only the existence of numerous tourist offices can be a factor in attracting tourists, but also other factors such as the presence of suitable facilities can be effective in this matter. This process showed that under what conditions/substrates, interactions/strategies the variables affecting the formation of tourism institutions and facilities functioned and also the role of the inclusion of tourism structure components was depicted from the point of view of experts and key informants of the research of that region. . As a result, by creating the facilities and conditions needed by the tourists, it is possible to provide the reasons for their satisfaction and by attracting a large number of tourists, it is possible to provide the field for regional economic development. The provision of all aspects of the physical infrastructure, including transportation, water, electricity, communication and commercial services, which are considered structural components of tourism, is very important in the realization of this field.

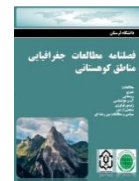


دانشگاه لرستان

شاپای الکترونیکی: ۲۲۲۵-۲۷۱۷

فصلنامه مطالعات جغرافیایی مناطق کوهستانی

<http://www.gsma.lu.ac.ir>



مقاله پژوهشی

## مطالعه زمینه‌ای بررسی عوامل مؤثر بر توسعه تأسیسات و مؤسسات گردشگری در مقاصد تاریخی و باستانی (مطالعه موردی: شهر الشتر)

شهرام رهنما حسونند<sup>۱\*</sup>، مهرداد امیری<sup>۲</sup>، موسی سبزی<sup>۳</sup>

<sup>۱\*</sup> استادیار گروه الهیات و معارف اسلامی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه لرستان، خرم‌آباد، ایران.

<sup>۲</sup> استادیار گروه الهیات و معارف اسلامی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه لرستان، خرم‌آباد، ایران.

<sup>۳</sup> استادیار گروه تاریخ و باستان‌شناسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه لرستان، خرم‌آباد، ایران.

### اطلاعات مقاله

دریافت مقاله:

۱۴۰۱/۰۲/۰۲

پذیرش نهایی:

۱۴۰۱/۰۴/۱۰

تاریخ انتشار:

۱۴۰۱/۰۶/۱۰

### چکیده

فرایند شکل‌گیری شهرهای کهن در ادوار مختلف تاریخی و انجام مطالعات باستان‌شناختی در آنها می‌تواند تأثیرات بسیار مهمی در توسعه گردشگری شهری مناطق مختلف داشته باشد. دشت الشتر منطقه‌ای سرسبز، با آب و هوای مطبوع و خاک غنی است که از دوران پیش از تاریخ تاکنون همواره مسکن اقوام و گروه‌های مختلف انسانی بوده و یکی از مقاصد گردشگری قابل توجه استان لرستان می‌باشد. از این رو، پژوهش حاضر با هدف مطالعه زمینه‌ای بررسی عوامل مؤثر بر توسعه تأسیسات و مؤسسات گردشگری در مقاصد تاریخی و باستانی شهر الشتر طراحی شد. این پژوهش، به لحاظ هدف توسعه‌ای - کاربردی، از نظر پارادایم در گروه تحقیقات کیفی و از حیث روش از نظریه بنیانی بهره برده است که مبتنی بر رویکرد استقرایی است. جامعه آماری شامل دو دسته مطلعان کلیدی (کارشناسان و گردشگران داخل و خارج این شهر) بودند که به روش نمونه‌گیری هدفمند، ۲۳ نفر با روش گلوله برفی انتخاب شدند و با استفاده از مصاحبه‌های عمیق و نیمه‌ساختارمند و در نهایت رسیدن به اشباع نظری داده‌ها جمع‌آوری گردید. برای تحلیل روایت‌ها از روش کدگذاری سه مرحله‌ای باز، محوری و انتخابی استفاده گردید و سپس تئوری بنیانی براساس مدل پارادایمیک درک معنایی عوامل مؤثر بر توسعه تأسیسات و مؤسسات گردشگری در مقاصد تاریخی و باستانی شهر الشتر ترسیم گردید. یافته‌ها نشان داد عوامل مؤثر بر توسعه تأسیسات و مؤسسات گردشگری در مقصد تاریخی و باستانی محدوده مورد مطالعه به ترتیب مقوله-های دسترسی‌ها (حمل و نقل، آب و برق و ارتباطات و مدیریت تجاری منطقه، تأسیسات و تسهیلات زیربنایی خدمات اقامتی و پذیرایی: سفره‌خانه‌ها، ویلاها، هتل آپارتمان و مسافرخانه‌ها)، شبکه حمل و نقل در مقصد، محیط‌ها و پارک‌های طبیعت‌گردی، گردشگری روستایی و عشایری با اهمیت بوده‌اند و مهمترین مقوله (مقوله هسته) "اجزای ساختار گردشگری" شناخته شد.

### واژگان کلیدی:

مؤسسات گردشگری،

توسعه گردشگری،

مقاصد تاریخی و باستانی،

شهر الشتر.

### ۱. مقدمه

هم اکنون به عنوان یکی از بنیان‌های جهانی‌سازی و نماد بارز در هم فشردگی فضا-زمان شناخته می‌شود. این پدیده عموماً بر بنیاد عامل اساسی سفر و جابجایی قرار دارد که خود زاده نیازهای گوناگون روانی، فرهنگی، اجتماعی و

گردشگری روندی است که از دیر زمان با اشکال خاص خود در جوامع انسانی وجود داشته و تدریجاً طی مراحل تاریخی سیر تکاملی خود را تا عصر حاضر پیموده است و

\* نویسنده مسئول

پست الکترونیکی نویسندگان: [rahnama.sh@lu.ac.ir](mailto:rahnama.sh@lu.ac.ir) (ش، رهنما)، [amiri.m@lu.ac.ir](mailto:amiri.m@lu.ac.ir) (م، امیری)، [sabzi.m@lu.ac.ir](mailto:sabzi.m@lu.ac.ir) (م، سبزی).

نحوه استنادی به مقاله: رهنما حسونند، ش، امیری، مهرداد، سبزی، موسی (۱۴۰۱). مطالعه زمینه‌ای بررسی عوامل مؤثر بر توسعه تأسیسات و مؤسسات گردشگری در مقاصد تاریخی و باستانی (مطالعه موردی: شهر الشتر). فصلنامه مطالعات جغرافیایی مناطق کوهستانی. سال سوم، شماره ۲ (۱۰)، صص ۱۳۹-۱۲۱.

همچنین، تدوین استراتژی‌های مناسب توسعه گردشگری برای ایجاد تأسیسات و موسسات گردشگری مورد نیاز با هدف رقابت در بازار گردشگری داخلی و خارجی برای تحقق برنامه‌ریزی فضایی نیز مهم است (آکو و کو و بیانچی، ۲۰۱۷). تأسیسات گردشگری واحدهایی هستند که در جهت خدمت‌رسانی به گردشگران با ارائه خدماتی نظیر اقامتی، پذیرایی، تفریحی و غیره در مقاصد مختلف اعم از شهرها، روستاها و محورهای گردشگری ایجاد می‌شوند و بسته به نوع تأسیسات از استانداردهای متنوع و متفاوتی برخوردار می‌باشند. این تأسیسات پس از اخذ مجوزهای لازم از وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی و با رعایت قوانین و مقررات مربوط فعالیت می‌نمایند. مهم‌ترین نقشی که موسسات گردشگری در رونق گردشگری منطقه می‌توانند ایفا کنند، برآورد تقاضا یا ایجاد تقاضای مثبت نسبت به تبلیغ جاذبه‌های گردشگری و به نوعی پیش‌بینی انگیزه‌های مردم برای مسافرت (ایجاد بازار) است. مجموعه اقداماتی که در این زمینه صورت می‌پذیرد باعث افزایش آگاهی، ترغیب و تشویق مردم و در نهایت باعث توسعه صنعت گردشگری خواهد شد.

استان لرستان یکی از کانون‌های جمعیتی واقع در غرب ایران است که به لحاظ داشتن آثار تاریخی و باستانی در زمره مهمترین استان‌های قابل توجه کشور به شمار می‌آید. در این میان، شهر الشتر از نظر جاذبه‌های طبیعی و تاریخی و صنایع دستی از جمله نقاط دارای پتانسیل گردشگری استان بشمار می‌آیند. این شهر به دلیل دارا بودن ویژگی‌های منحصر به فرد منابع و عوامل طبیعی، مانند: زمین‌های حاصلخیز، وجود دشت الشتر، به عنوان یکی از دشت‌های مهم زاگرس، موقعیت استراتژیکی، ویژگی‌های اقلیمی مناسب، دسترسی مناسب به راه‌های ارتباطی و غیره زمینه را برای فعالیت‌های مختلف انسانی فراهم کرده و همین امر

اقتصادی انسان است (Jamshidzahi and Moradi, 2020; Moghadasi Jahromi, 2015). تحقیقات نشان می‌دهد که محیط‌های بی‌نظیر طبیعی از ویژگی‌هایی مانند اصالت، ارتباط شخصی، فردگرایی و میراث فرهنگی و جمعیت شهری که به سرعت در حال رشد است پشتیبانی می‌کند (Gartener, 2004; Long and et al, 2000). مردم از مشکلات روزمره خود که در شهرها زندگی می‌کنند خسته شده‌اند و نه تنها با احترام به دنبال هویت مناطق طبیعی برای گذراندن اوقات فراغت خود هستند، بلکه به دنبال لذت بردن از خوشی‌های کوچک (به عنوان مثال بازدید از محیط‌های طبیعی، لذت بردن از غذاهای با کیفیت عالی و لذت بردن از تجربیات اصیل فرهنگی) می‌باشند. آنچنان که Chambers (۲۰۰۹) هویت یا همان صحت مفروضات را به عنوان یک هسته مرکزی برای افزایش عرضه کالا مقصد گردشگری پیشنهاد می‌کند (Jamshidzahi and Moradi, 2020).

موفقیت و رشد پایدار گردشگری محیط‌ها و مناطق مختلف؛ در گرو عملکرد مناسب چرخه گردشگری و عناصر و فاکتورهای متعددی است که روی هم رفته محیط گردشگری را شکل می‌دهد. این مولفه‌ها هر یک در محیط مذکور اهمیت خاصی داشته و با سایر مولفه‌ها ارتباط تنگاتنگی دارند (Goltman, 1989). بنابراین مکانی را می‌توان از لحاظ گردشگری موفق محسوب کرد که هر یک از عوامل شکل دهنده محیط گردشگری را فراهم آورد و همچنین در این عرصه موفقیت از آن کسی است که روش‌های نو و جاذبه‌های جدید را ارائه کنند (Mousavi, 2010) به گونه‌ای که ضمن شناسایی مناسب‌ترین مکان‌ها برای توسعه گردشگری، تأسیسات و موسسات گردشگری مشخص و ایجاد شوند تا بدین ترتیب ضمن طرح‌ریزی برای ارائه بهترین و سودآورترین برنامه‌ها، اصول توسعه پایدار نیز رعایت شود (Fekri zad and Vosoughi, 2016: 101)؛

ملیت و نگاه خود، این واژه را گرفته‌اند و با گذشت زمان ایشتر به اشتر تبدیل شده است (Pahlavan, 2006). همچنین، پورداوود عقیده داشت که ایشتر باید مرکز اصلی همان سرزمینی باشد که داریوش در کتیبه‌های خود از آن به نام نیسا نام برده است و سرزمینی است که اسپان و مردان خوب دارد و در آنجا آتشکده‌ای به نام آروخش وجود داشته است و اطلاق کلمه ایشتر به معنی ویژه، به دشت وسیعی گفته می‌شود. در مورد وجه تسمیه سلسله هم آورده شده است: سل سل نام شخصی از اعقاب اردشیر بابکان بود که در ایلام امروزی تا زمان نادرشاه سکونت داشت. او شخصی شجاع بود و در زمان نادرشاه داوطلب جنگ با عثمانی‌ها شد. در این جنگ سردار عثمانی‌ها از سل سل شکست می‌خورد و نادر شاه هم بابت این شجاعت دشت خاوه و الشتر را به او انعام می‌دهد و به همین خاطر، این دشت بنام فرد مذکور به نام سله سله معروف شده است (Izadpanah, 1994). راولینسون نیز که در سال ۱۸۳۶ میلادی هنگام مسافرت به لرستان برای رفتن از خرم‌آباد به کرمانشاه از دشت الشتر عبور کرده، می‌نویسد که: بنظر من اراضی غنی و چمن-زارهای الشتر و خاوه همان منطقه نیسین است که اسکندر از بغستان یا بیستون هنگام مسافرت از شوش به همدان از آنجا دیدن کرد که دارای اسبانی از نژاد استثنایی بوده است (Rawlinson 1839: 99-102). مطالعات انجام شده و آثار به دست آمده نیز بیانگر آن است که الشتر در دوران اسلامی بویژه در زمان سلجوقیان دوران درخشان خود را گذرانده است. همچنین در این منطقه محوطه‌ها و بناهای باستانی متعددی شناسایی شده که بر اساس مطالعات انجام شده، آغاز استقرار در این منطقه مربوط به دوران پارینه سنگی جدید و جدیدترین محوطه نیز مربوط به قرون متاخر دوره اسلامی است. در پژوهش کیفی حاضر، با بهره‌گیری از روش تئوری بنیانی، فرصت‌های عرضه و تقاضا توسعه

باعث شکل‌گیری و رونق استقرارها و آثار فراوان در ادوار مختلف در این منطقه شده است (Sabzi and et al, 2019: 97) که به همین دلیل همواره مورد توجه جغرافی‌نویسان و باستان‌شناسان بوده است. لازم به ذکر است که الشتر نام بخش مرکزی دشتی کوچک است که در شمال لرستان جای دارد و در تقسیمات سیاسی امروزی از توابع شهرستان سلسله به حساب می‌آید که بنا به گفته مورخان جزو ایالت ماد در دوره سلوکی، پهلوی یا پهلوی در دوران اشکانی و ساسانی و جبل یا جبال دوران اسلامی بوده است که در کتاب‌های تاریخی و جغرافیایی از آن تحت عناوین مختلفی مانند لاشتر (Istakhri, 1993; Ibn Howqel, 1987)، لیشتر (Majmalol Tavarikh and Alghesas, 1939; Hudud Al-Ibn Balkhi, Alam, 1982; Ravandi, 1985)، الاشتر (Mustawfi, 1985)، اشتر (Neishaboori, 1953) و ایشتر (Zelosoltan, 1989) یاد شده است. بیشترین شهرت این منطقه بدلیل واقع شدن در مسیر راههای مهم (مانند نهاوند به شاپورخواست)، وجود آتشکده‌ای بنام آروخش (بنای امامزاده محمدی) در دوران قبل از اسلام و تخته‌گاه بودن منطقه در دوره برسقیان در زمان سلجوقیان بوده است که این مجموعه عوامل باعث گشته‌اند تا در منابع جغرافیایی، تاریخی و سفرنامه‌ها به این منطقه اشاره گردد.

کیوان پهلوان به نقل از ایرج افشار سیستانی در وجه تسمیه الشتر نقل می‌کند وجه مشترک میان ایشتر و شتر و به دلیل رخنه دین زرتشت و وجود آتشکده در این محل به چشم می‌خورد. در کتیبه آنوبانی‌نی پادشاه لولوبی به واژه ایشتر یا الهه ایشتر از خدایان لولوبی یا لولوها که آنها را نیاکان لرها نیز شمرده‌اند، برمی‌خوریم که با واژه ایشتر یا الشتر وجه اشتراک دارد، ولی نمی‌توان واژه الشتر را از همان واژه ایشتر و اشتر بابلی و عشرته سریانی و استر، ستار و ستاره ایرانی دانست که ایرانیان باستان به دلیل دلبستگی به

صورت پراکنده به این موضوع پرداخته‌اند. در جدول (۱) خلاصه‌ای از مهمترین پژوهش‌های انجام شده در این زمینه ارائه شده است. طبق مطالعات مورد بررسی، مهمترین عوامل مؤثر بر توسعه تأسیسات و مؤسسات گردشگری در مقاصد تاریخی و باستانی تاریخی اغلب در قلمرو رویکردهای زیست‌محیطی، اقتصادی و اجتماعی و فرهنگی قرار دارند که می‌توان به آنها به صورت زیر در جدول (۱) اشاره کرد.

گردشگری شهری الشتر به صورت عمیق و همه جانبه و در قالب یک مدل مفهومی استخراج می‌گردد؛ و به این پرسش اساسی پاسخ داده می‌شود که درک معنایی مطلعین کلیدی الشتر و گردشگران ورودی از توسعه گردشگری الشتر چگونه است؟ با توجه به پژوهش‌های انجام شده، بررسی تئوری بنیانی و درک معنایی عوامل مؤثر بر توسعه گردشگری در مقاصد تاریخی و باستانی موضوعی جدید است که کمتر به آن پرداخته شده و سایر پژوهش‌ها به

### جدول ۱. مروری بر تجارب داخلی و خارجی موضوع مورد مطالعه

نام محقق	عنوان مطالعه	شرح نتایج
Ashrafi (2012)	بررسی نقش دفاتر خدمات گردشگری در جذب گردشگران و توسعه صنعت گردشگری	نتایج پژوهش نشان داد تنها وجود دفاتر گردشگری متعدد نمی‌تواند عاملی در جذب گردشگران و بویژه گردشگران خارجی باشد، بلکه عوامل دیگری نیز مانند وجود امکانات و تسهیلات مناسب و آشنایی کارکنان دفاتر گردشگری با زبان‌های بین‌المللی در این امر می‌تواند مؤثر باشد. در نتیجه می‌توان با ایجاد امکانات و تسهیلات و شرایط مورد نیاز گردشگران موجبات رضایت آن‌ها را فراهم نموده و با جذب تعداد زیاد گردشگران، زمینه توسعه اقتصادی کشور را فراهم آورد.
Sabzi (2014)		بیش از صد محوطه باستانی در الشتر شناسایی گردیده است که دارای آثاری از دوران‌های مختلف (از دوران پارینه سنگی جدید تا دوران معاصر) هستند و از جمله مهمترین این آثار بایستی به غار و پناهگاه مر کردل، غار مرکلنگ، تپه گریران، کاروانسرای عباسعلی، چیا کاظم آباد، تپه امرایی، تپه پاچیا تلمیه، تپه ده آقا، قلعه بی‌بی، پل الشتر، قلعه مطفری، سلطان مشرق، قبرستان امیر و غیره اشاره کرد
Hosseinzade and et al (2016)	نقش آژانس‌های توریستی در توسعه گردشگری شهر اصفهان	نتایج بدست آمده از پژوهش آنها، رابطه معنا داری بین فعالیت آژانس‌های مسافرتی در زمینه بازاریابی و توسعه بازار گردشگری شهر اصفهان و همچنین بین میزان رضایت و مشتری مداری آژانس‌های مسافرتی و توسعه گردشگری شهر اصفهان وجود دارد.
Najvan and Ranjbar (2017)	طراحی مفهومی پارک‌های طبیعت گردی به عنوان تأسیسات گردشگری و تدوین ضوابط اجرایی آنها	فرضیه پژوهش مبنی بر حضور ضابطه مند گردشگران در محیط‌های طبیعی با طراحی و بومی‌سازی مفهوم بین‌المللی پارک‌های طبیعت گردی، حفاظت از منابع طبیعی را به دنبال خواهد داشت.
Pourahmad and et al (2020)	اولویت‌بندی توسعه استان‌های کشور به لحاظ برخورداری از تأسیسات گردشگری	استان‌ها از مجموع ۲۷۰ بار، مجموعاً ۱۰۹ بار (۴۰/۳ درصد) در اولویت اول توسعه قرار گرفته‌اند و این بدین معنی است که استان‌ها در مجموع با کمبود قابل توجهی در زمینه تأسیسات گردشگری بین‌راهی مواجه هستند. استان‌های تهران، خوزستان و فارس با ۹ بار (۱۰۰ درصد) جای گرفتن در اولویت اول توسعه، بیشترین کمبود را در برخورداری از تأسیسات گردشگری بین‌راهی دارا بوده‌اند، درحالی‌که سمنان با ۸ بار (۸۸/۸ درصد) قرار گرفتن در اولویت سوم وضعیت مطلوبی را از این نظر داراست.
Kadaro and Vestana (2017)	اهمیت زیرساخت‌های حمل‌ونقل را به‌منزله عامل تعیین‌کننده در توسعه گردشگری جزیره موریس رقابت‌پذیری مقاصد گردشگران و مقایسه دو کشور اسپانیا و استرالیا	پیش‌ران‌های توسعه کارآفرینی گردشگری روستایی شامل گروه‌های پشتیبان و فرصت‌های منطقه‌ای و بسترهای مناسب بود
Domenigz and et al (2014)		یافته‌ها حاکی از اثرات مثبت گردشگری در ابعاد اقتصادی، محیطی (کالبدی-فضایی)، و اجتماعی، همچنین اثرات منفی گردشگری به شرح ابعاد محیط‌زیستی، اجتماعی، امنیتی و فرهنگی است.
Gidi web (2016)	تأثیرات محیط بر ایجاد انگیزه در گردشگران	هدف از این تحقیق بررسی نقش محیط به عنوان انگیزه‌ای برای مشارکت در فعالیت‌های متفاوت طبیعت محور است.
Stein (1936)	بررسی محوطه‌های استقرار و گورستان‌های معرف برنزهای لرستان	با هدف تحقیق و دستیابی به محوطه‌های استقرار و گورستان‌های که معرف برنزهای لرستان بودند و در مسیر رودخانه‌های کرخه و سیمره قرار داشتند وارد این ناحیه شد و در دشت الشتر اقدام به تحقیق و گمانه‌زنی در تپه‌های گریران و پتکی کرد

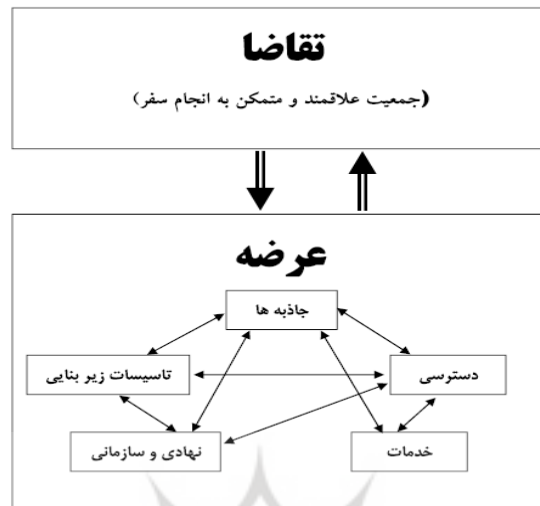
(منبع: نگارندگان، ۱۴۰۱)

عناصر سازمانی و نهادی. پردازش گردشگری در هر منطقه در روندی از تطبیق پذیری عناصر ذکر شده به عنوان محصول گردشگری انجام می‌گیرد (Kadivar and Saghaei, 2007: 113). در واقع برای سنجش قابلیت گردشگری در هر منطقه باید هر یک از عناصر پنج‌گانه فوق

گردشگری در چارچوب عرضه به عنوان محصول گردشگری دارای عناصر پنج‌گانه‌ای می‌باشد که در واقع شکل‌دهنده محصول گردشگری در مناطق مختلف می‌باشند. این عناصر عبارتند از: ۱ - جاذبه‌ها، ۲ - دسترسی ۳ - تأسیسات و تسهیلات زیربنایی ۴ - خدمات مهمان‌نوازی، ۵ -

در چارچوب یک سیستم بین عرضه و تقاضای مورد بررسی قرار می‌دهد. شکل ۱ نشان دهنده مدل گان برای محصول گردشگری در چارچوب یک نگرش ساختاری می‌باشد.

بررسی شده و در ترسیم سیمای کلی محصول گردشگری آن منطقه مورد استفاده قرار گیرند. برای در نظر گرفتن گردشگری به عنوان یک محصول می‌توان از مدل گان (با تغییراتی که اعمال نموده‌ایم)، تابعیت نمود که گردشگری را



شکل ۱. سیستم گردشگری مدل گان با تغییرات (Gunn, 2002: 34)

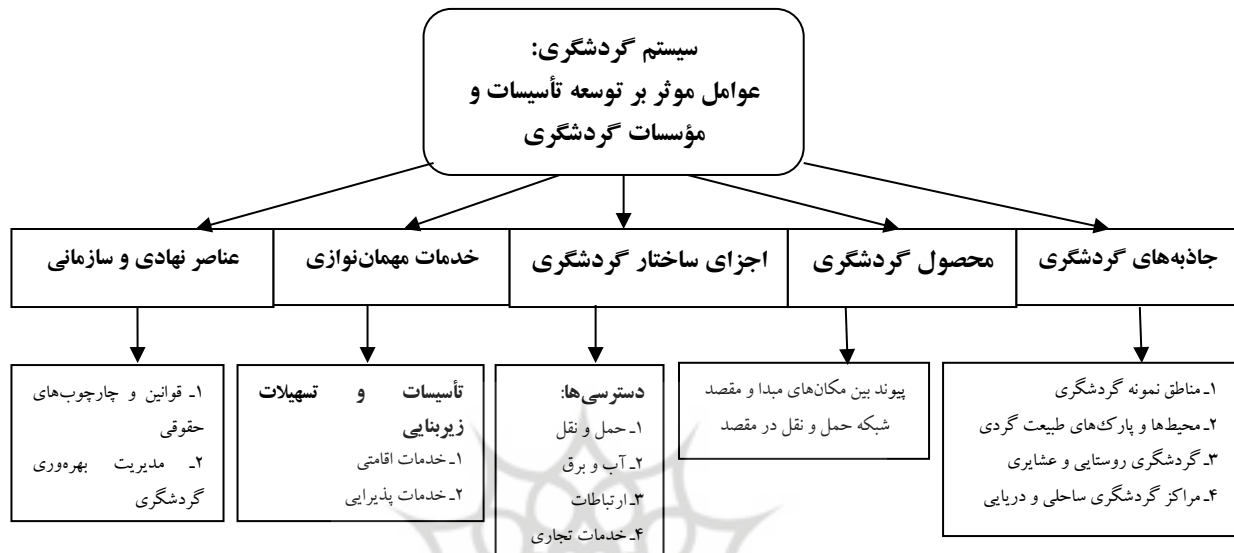
در رابطه با دسترسی به عنوان عنصر دوم محصول گردشگری، می‌توان آن را در دو سطح مورد بررسی قرار داد. اولی پیوند بین مکان‌های مبدأ و مقصد گردشگران است که بحثی فراتر از شکل‌گیری جریان گردشگری می‌باشد و دومی بررسی شبکه حمل و نقل در منطقه مقصد را در برگیرد. در زمینه عنصر تأسیسات نیز فرآیند کامل برنامه‌ریزی گردشگری را باید در تهیه و تدارک تمامی جنبه‌های زیربنای فیزیکی شامل حمل و نقل، آب، برق، ارتباطات و خدمات تجاری دانست که اجزای ساختاری گردشگری محسوب می‌گردند. چهارمین عنصر مورد بررسی در ظرفیت‌سنجی خدمات مهمان‌نوازی است که پیرامون خدمات اقامتی و پذیرایی شکل می‌گیرد. پیرامون خدمات اقامتی و پذیرایی گونه‌های متفاوتی همچون: سفره‌خانه‌های سنتی، واحدهای پذیرایی و انواع غذاخوری‌های منفرد بین راهی موجود، مراکز اقامتی خودپذیرایی شامل هتل آپارتمان‌ها، زائرسراها و خانه مسافرها، هتل، متل، مهمانپذیر، اقامتگاه‌های بومگردی و اقامتگاه‌های سنتی را در بر می‌-

در این مدل، گردشگری مشتمل بخش‌های متعدد و پیچیده‌ای همانند مراکز اقامتی، جاذبه‌ها، حمل و نقل، تأسیسات زیر بنایی، عناصر سازمانی، بازارهای داخلی و بین‌المللی می‌باشد که در ارتباط متقابل با همدیگر کارایی و عملکرد خود را بدست می‌آورد در واقع گردشگری تنها از هتل‌ها و خطوط هوایی و دیگر بخش‌ها به صورت مجزا تشکیل نشده است. بلکه کلیت و سیستمی از اجزای مختلف عهده‌دار اصلی حرکت و پیشرفت گردشگری عرضه و تقاضا است: درون این شاخه‌های کلی جزئیات و عناصری است که برنامه‌ریزان و مدیران باید برای کسب موفقیت آنها تلاش کنند. برای شناسایی قابلیت‌های عرضه محصول گردشگری نیازمند ظرفیت‌سنجی این محصول در رابطه با عناصر پنج‌گانه و تشکیل دهنده آن می‌باشیم. ظرفیت‌سنجی تأسیسات و موسسات گردشگری در گام اول با بررسی جاذبه‌های گردشگری (مناطق نمونه گردشگری، محیط‌ها و پارک‌های طبیعت گردی و گردشگری روستایی و عشایری، مراکز گردشگری ساحلی و دریایی و غیره) آغاز می‌شود.



تعادل لازم را در عرضه و تقاضای گردشگری شکل داده و بستر مناسبی را برای گردشگری پایدار فراهم آورد (Javan and Saghaei, 2007: 119). با توجه به مطالب فوق می توان شکل (۲) را به عنوان مدل مفهومی پژوهش پیشنهاد داد.

گیرد. در این میان عناصر نهادی و سازمانی بیشتر به قوانین و مدیریت به همراه چارچوب های حقوقی اشاره دارد. مدیریت می تواند قوانین و چارچوب های حقوقی را برای شکل گیری و توسعه گردشگری فراهم نماید. مدیریت در زمینه بهره- وری گردشگری در انطباق با یک نگرش سیستمی می تواند



شکل ۲. مدل مفهومی عوامل مؤثر بر توسعه تأسیسات و مؤسسات گردشگری، (منبع: نگارندگان، ۱۴۰۱)

برای تحلیل روایت ها از روش کدگذاری سه مرحله ای باز، محوری و انتخابی استفاده گردید و سپس تئوری بنیانی براساس مدل پارادایمیک درک معنایی اثرات شکل گیری بنیان های تاریخی و باستانی شهرستان الشتر بر توسعه گردشگری ترسیم گردید.

ابتدا نتایج مطالعه زمینه ای با توجه به درک معنایی از بررسی عوامل مؤثر بر توسعه تأسیسات و مؤسسات گردشگری در مقاصد تاریخی و باستانی منتهی می گردد. برای گردآوری داده ها از مصاحبه های انفرادی عمیق نیمه ساختاریافته و متنی استفاده گردید. مصاحبه ها با سؤالات کلی و ساده شروع و به سمت سؤالات تخصصی و جزئی تر پیش رفت و هر مصاحبه حدود ۶۰ دقیقه طول کشید. تمامی مصاحبه ها دست نویس و تعدادی ضبط گردید و به تأیید مشارکت کنندگان رسید. در نهایت تحلیل داده های مذکور در قالب کدگذاری های متداول سه مرحله ای (باز، محوری و انتخابی)

## ۲. روش تحقیق

پژوهش حاضر به لحاظ هدف "کاربردی و توسعه ای" است و از رویکرد تئوری زمینه ای استفاده می گردد که از نوع مطالعات موردی است که با رویکرد اکتشافی (تحلیل جاذبه- های گردشگری، محصول گردشگری، اجزای ساختار گردشگری، خدمات مهمان نوازی و عناصر نهادی و سازمانی) انجام می گیرد. روش انتخاب نمونه ها به صورت نمونه گیری هدفمند بود و انتخاب نمونه ها تا مرحله اشباع نظری (رسیدن به مرحله ای که نظر یا مورد جدیدی در زمینه پرسش های مطرح شده از سوی افراد ذکر نشود) ادامه یافت. جامعه آماری شامل دو دسته مطلعان کلیدی (کارشناسان و گردشگران داخل و خارج این شهر) بودند که به روش نمونه گیری هدفمند، ۲۳ نفر با روش گلوله برفی انتخاب شدند و با استفاده از مصاحبه های عمیق و نیمه ساختارمند و در نهایت رسیدن به اشباع نظری داده ها جمع آوری گردید.

تئوری بنیانی انجام شد. بدین ترتیب، داده‌های بدست آمده از هر مصاحبه جهت کدگذاری به صورت نوشتاری درآمد. تحلیل داده‌ها با فرایندی منظم و در عین حال مداوم از مقایسه داده‌ها صورت گرفت. بعد از هر مصاحبه، متون از صداهای ضبط شده و کلیه مصاحبه‌ها خط به خط خوانده شد و به دفعات، مورد بازنگری مجدد قرار گرفت و با استفاده از کلمات یا عبارات کلیدی موجود در متن یا استنباط شده توسط محقق کدگذاری انجام گردید. به عبارتی، در این فرایند سه مرحله‌ای و غیرخطی، به مضامین اولیه داده‌ها عنوان‌هایی داده می‌شود و سپس از دل آنها مفاهیم و مقولات استخراج می‌شوند و از این رهگذر خوشه‌هایی مفهومی تشکیل می‌شوند که هر یک به مقولاتی تعلق دارند و سرانجام از ارتباط این مقولات شالوده‌ای سامان می‌یابد و مدل پارادایمیک مورد نظر برای توضیح یک پدیده خلق می‌شود. در طول مطالعه، روش‌هایی برای اطمینان از صحت و پایایی تحقیق مورد استفاده قرار گرفت. تماس و ارتباط طولانی مدت محقق با محل‌های تحقیق، مسوولین مربوطه و مشارکت‌کنندگان، به جلب اعتماد مشارکت‌کنندگان و نیز به درک محیط پژوهش توسط محقق کمک کرد. برای تأیید صحت داده‌ها و کدها از بازنگری شرکت‌کنندگان استفاده گردید. یعنی بعد از کدگذاری متن مصاحبه به شرکت‌کنندگان بازگردانده شد تا از صحت کدها و تفاسیر اطمینان حاصل شود. کدهایی که از نظر شرکت‌کنندگان بیانگر دیدگاه آنان نبود، اصلاح شد. این روش یکی از وجوه مثلث‌سازی می‌باشد که منجر به اعتبار درونی تحقیق می‌گردد.

## ۲. ۱. محدوده مورد مطالعه

الشتر، حداقل از دوران نوسنگی به بعد منطقه‌ای حاصلخیز و دارای استعدادهای بالقوه‌ای برای کشاورزی و دامداری است و در واقع زمین‌های حاصلخیز نقشی اساسی را در

شکل‌گیری استقرارهای دوران مختلف داشته و دارند. بطور کلی پوشش گیاهی و جانوری در این منطقه بسیار متنوع است و کوهستان‌های آن پوشیده از انواع درختان جنگلی و گیاهان خودرو است به نحوی که در این منطقه محصولات زراعی مختلف و درختان متنوعی به چشم می‌خورد که در واقع وضعیت آب و هوایی و اکولوژی منطقه پوشش گیاهی متنوعی را ایجاد کرده است. گردو، سیب، انگور، بید، صنوبر، گلابی، نارون، آلبالو، گیلاس، چنار و ... در منطقه به وفور دیده می‌شود. غیر از درختان جنگلی برخی نباتات خوراکی همچون پاقزان، پیشوک، شنگک، کنگر، پونه، نعنای و غیره و انواع نباتات دارویی و معطر مثل گل گاوزبان، خاکشیر، آویشن، ریحان، گل بنفشه، گل محمدی، گل سرخ، شقایق، بیدمشک، لاله، شیرین بیان، زنبق، گل ختمی، نرگس، چای کوهی نیز در این منطقه می‌روید.

الشتر بدلیل دارا بودن زمین‌های حاصلخیز، منابع آبی فراوان و مناطق کوهستانی پیرامونی با پوشش گیاهی متنوع زمینه را برای فعالیتهای مختلف انسانی از قبیل کشاورزی و دامداری (بخاطر دسترسی آسان و نزدیک به مناطق کوهپایه‌ای و کوهستانی) مهیا کرده است. علاوه بر این نزدیکی این منطقه به حوزه‌های فرهنگی مهم غرب و جنوب غرب ایران باعث شده که شاهد نشانه‌هایی به نسبت زیادی از وجود استقرارهای مربوط به دوران مختلف را در این منطقه شاهد باشیم به طوری که در زمان ساسانیان در لیشر آتشکده‌ی بنام آروخش وجود داشته است که امروزه هیچ اثری از آن دیده نمی‌شود اما از دوره اسلامی اطلاعات بیشتری از این شهر در منابع و متون دیده می‌شود و در سال ۲۱ هجری الشتر به وسیله سپاهیان عرب به فرماندهی ابوموسی مورد حمله قرار گرفته و به تصرف مسلمانان در می‌آید و حکام اسلامی دینور، بر الشتر حکومت می‌کرده‌اند. به نظر می‌رسد که در دوران اسلامی اوج شکوفایی شهر

الشتر در دوره سلجوقیان و حکمرانی حاکمان برستی بوده که مرکز اصلی و نفوذی آنها الشتر بوده است و این شهر بتدریج در دوره صفویه اعتبار خویش را از دست داده است و حتی متروک شده است زیرا در دوره قاجار دیگر از شهر الشتر نامی نیست و حتی افرادی مانند راولینسون و دیگر سیاحان و جهانگردان که از الشتر رد شده اند از این شهر نامی نبرده و به طوایف و سیاه چادرهای دشت الشتر اشاره کرده اند. در پایان بایستی ذکر کرد که برخی از مورخان و باستان‌شناسان قبرستان معاصر امیر که مربوط به دوره سلجوقیان می باشد را باقیمانده شهر باستانی لاشر می دانند و عده‌ای دیگر نیز قبرستان پیش از تاریخی گریان را باقیمانده این شهر می - دانند اما به نظر می رسد که می بایست بقایای شهر اسلامی الشتر را شاید بتوان در قبرستان معاصر امیر یا در زیر شهر فعلی الشتر جستجو کرد.

بطور کلی، در مورد شمال لرستان در متون تاریخی آمده است که در بخش شمالی یا پیشکوه دو مرکز مهم وجود داشته است که یکی خاوه و الشتر و دیگری شاپورخواست نام داشته است (Izadpanah, 1984). اما بطور مسلم آگاهی ما از مناطق لرنشین در دوره اسلامی به مراتب پیش از دوران‌های دیگر است (Tabari, 1879). با این وجود روایت‌های متفاوتی هست که پنج سال بعد در ۲۱ هجری پس از جنگ نهاوند و یا پس از فتح شوش در ۱۷ هـ تازیان به لرستان در آمدند. به هر حال با گشوده شدن خوزستان، کرمانشاه، نهاوند و کمی بعد اصفهان و سراسر پهله یا جبال، دره‌های لرستان نیز به تصرف در آمدند (Balazri, 1985). در طول دو قرن و نیم تسلط اعراب بر ایران، سرزمینی که بعداً لر کوچک نام گرفت شامل ماسبدان (پشتکوه لرستان)، مهرجانقذب (مهرجان کدک) یا صیمره، شاپورخواست (خرم‌آباد)، لیشر یا الشتر، وروگرد یا بروجرد و نهاوند بود که تمامی این مناطق از ایالت جبال به شمار می آمدند

(Amanollahi Baharvand, 2006). مورخان قرون اولیه تا معاصر اسلامی نیز همواره در کتب خود از الشتر نام برده و از آن با اسامی گوناگونی ذکر رفته است به طوری که حدودالعالم من المشرق الی المغرب می نویسد که لیشر شهرکیست با هوای درست و بسیار کشت و از وی بندق خیزد (Hudud Al-Alam, 1982). اصطخری هم به موقعیت مکانی الشتر اشاره کرده و در توصیف راه همدان به خوزستان و ذکر مسافت آن آورده است که: از همدان تا رود آور - و از رود آور تا نهاوند هفت فرسنگ و از نهاوند تا لاشر ده فرسنگ و از لاشر تا شابرخواست دوازده فرسنگ و از شابرخواست تا لور سی فرسنگ و غیره (Istakhri, 1994) (شکل ۳، ج). ابن حوقل نیز در توصیف راه همدان به خوزستان و ذکر مسافت آن آورده است که: از همدان به رود آور ۷ فرسخ است و رود آور اقلیمی نیکو و با اهمیت است که در آنجا زعفران به دست می آید و در تمام دنیا نظیر ندارد و از رود آور تا نهاوند ۷ فرسخ است و نهاوند شهری مهم و پر تجارت و دارای روستاها و عمارت است و از نهاوند تا لاشر ۱۰ فرسخ و از لاشر تا شابرخواست ۱۲ فرسخ و از آنجا تا لور سی فرسخ است (Ibn Hawqal, 1987). علاوه بر این ابن حوقل نام الشتر را لاشر ضبط کرده و می نویسد: در ناحیه جبال، تنها در شهر لاشر فندق هست و فراوان به دست می آید (Ibn Hawqal, 1987) (شکل شماره ۳ الف).

راولینسون توضیح می دهد که از مسیر رباط به سمت خاوه و لیشر حرکت کرده و پس از عبور از کشکان به جلگه الشتر رسیده و سپس از رودخانه کم عمق الشتر عبور کرده است و می گوید منطقه الشتر جلگه ایست وسیع و مسطح که در طرف شرق به کوههای زیبای بنام چهل نابالغان که آنرا از ناحیه نهاوند و بروجرد جدا میکند متصل می شود و از طرف غرب هم به کوه سرکشتی محدود می

شود. پهنای جلگه الشتر ۵ فرسنگ است و تعداد زیادی ایل با سیاه چادر در آن به چشم می خورد (Rawlinson 1839: 99-102). دوبد که در سال ۱۸۴۵ میلادی از لرستان دیدن کرده است، نوشته است: در دوره قاجاریه طوایف پیشکوه شامل ۴ گروه بزرگ دلفان، سلسله (الشتر)، بالا گریوه و عمله بود که هر یک از آنها به شاخه‌های کوچک‌تری تقسیم می‌شدند (Dubed, 1983). مینورسکی نیز (در طی سال‌های ۱۹۰۴ الی ۱۹۰۸) در مورد آثار شهرهای باستانی در لرستان چنین نوشته است: شهر لشتر که اکنون آثاری از آن بجا نمانده است بدون شک در الشتر قرار داشته است و علاوه بر این مورد هنگام بحث در مورد طوایف عمده لرستان، از الشتر (سلسله) نام برده است (Minorsky, 1983). ادمونز نیز که در اوایل سده بیستم میلادی به لرستان سفر کرده است هنگام صحبت در مورد رویدادهای طوایف لرستان از طوایف الشتر و من جمله حسونندها و خوانین آنها بحث کرده است (Edmonds, 1983).

### ۳. یافته‌های تحقیق

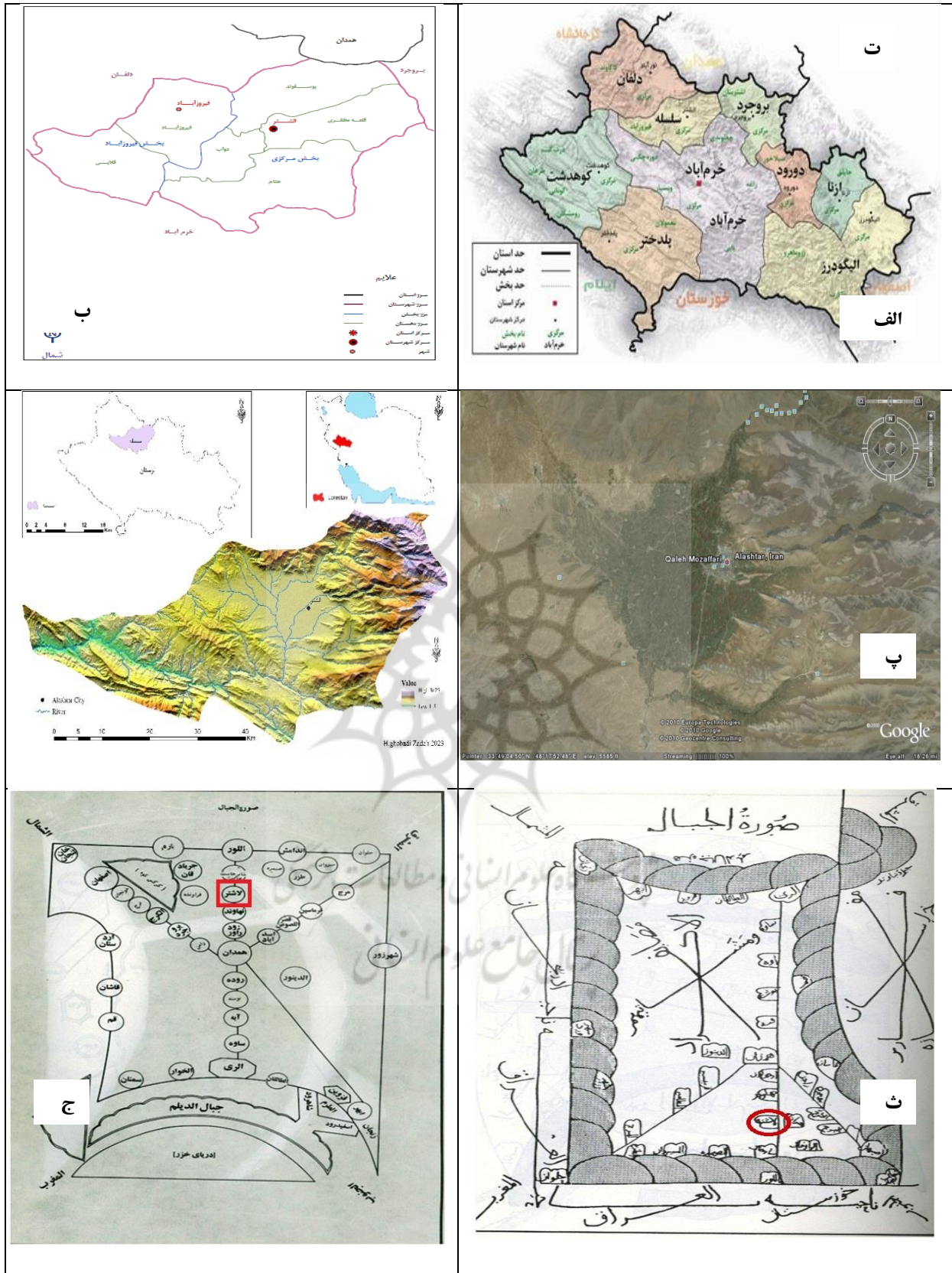
در مطالعه‌ی زمینه‌ای، درک معنایی عوامل مؤثر بر توسعه تاسیسات و موسسات گردشگری مقاصد تاریخی و باستانی (شهر الشتر) با ۲۳ نفر از کارشناسان و گردشگران داخلی و خارجی مصاحبه شد و در مجموع اشباع نظری اطلاعات حاصل گردید. در زیر خلاصه‌ای از اطلاعات جمعیت-شناختی (جنسیت، سن، سطح تحصیلات، رشته تحصیلی، سطح فعالیت سازمانی) مصاحبه‌شدگان آمده است. از میان ۱۱ نفر کارشناس مورد مطالعه، ۵ نفر از کارشناسان سازمان جهاد گردشگری شاغل در اداره کل گردشگری و میراث فرهنگی استان لرستان و ۱۲ نفر نیز از گردشگران داخلی و خارجی الشتر بودند. جنسیت ۶ نفر از آنها زن و ۱۷ نفر مرد بود. دامنه سنی آنها ۳۳ تا ۵۵ سال و میانگین سنی آنها ۴۱ سال بود. سطح تحصیلات ۲ نفر از آنان دکتری؛ ۳ نفر

دانشجوی دکتری، ۷ نفر فوق‌لیسانس، ۳ نفر لیسانس، ۸ نفر دیپلم بودند. در این روش، بعد از گردآوری داده‌های مصاحبه‌ای و متنی، تحلیل و کدبندی در امتداد با نمونه‌گیری نظری آغاز شد. فرآیند انجام کدبندی به روش تحلیل مقایسه‌ای دائمی انجام گرفت و داده‌های گردآوری شده در مرحله اول کدگذاری (کدگذاری باز) مقوله‌بندی و مفهوم-سازی شدند. سپس در مرحله کدگذاری محوری و تلفیق داده‌ها، مرتبط‌سازی مقوله‌ها و مفاهیم به یکدیگر انجام شد و مقوله‌ها (مفاهیم) و یا طبقات با زیرمقوله‌ها و زیرطبقاتی مشخص و تعریف و باز تعریف شدند؛ به طوری که عوامل مؤثر بر توسعه تاسیسات و موسسات گردشگری مقاصد تاریخی و باستانی (شهر الشتر) در قالب ۵ طبقه مفهومی جاذبه‌های گردشگری، محصول گردشگری، اجزای ساختار گردشگری، خدمات مهمان‌نوازی و عناصر نهادی و سازمانی استخراج شدند که در ادامه تشریح می‌گردند (جدول ۴). پس از انجام کدگذاری محوری نهایتاً در مرحله کدگذاری گزینشی متغیر اصلی شناسایی و تعیین گردید (شکل ۴).

در این مرحله محقق ضمن تمرکز بر فرایندی که در داده‌ها نهفته بود، توجه خود را برای تعیین مقوله هسته‌ای (متغیری که بیش از همه در داده‌ها تکرار شده و قادر است سایر متغیرها را به یکدیگر ارتباط دهد) معطوف نمود. در این میان "اجزای ساختاری گردشگری" مقوله‌ی هسته‌ای (متغیر اصلی) بود که به طور مستقیم و غیر مستقیم سایر متغیرها (جاذبه‌های گردشگری، محصول گردشگری، خدمات مهمان‌نوازی و عناصر نهادی و سازمانی) را تحت تأثیر خود قرار می‌داد و در کلیه داده‌ها به طور واضحی مطرح شده بود. بعد از تعیین مقوله محوری یا هسته، سایر مقولات حول مقوله محوری در قالب یک مدل پارادایمیک ترسیم شدند. این مدل که در واقع همان نظریه‌ی زمینه‌ای

مبتنی بر داده‌هاست دارای سه بعد شرایط، تعاملات و

پیامدهاست (شکل ۳).



شکل ۳. نقشه جغرافیای تاریخی الشتر، الف و ب) موقعیت جغرافیایی در استان، پ) تصویر ماهواره‌ای دشت و شهر الشتر، ت) سه بعدی شهر الشتر،

ث) نقشه دیار جبال: برگرفته از کتاب مسالک و ممالک اصطخری، ج) سفرنامه ابن حوقل. کتاب صوره الارض، نقشه جبال و راه‌های آن

## جدول ۴. مفاهیم، مقولات عمده و مقوله محور هسته استخراج شده از داده‌های کیفی (کدگذاری سه مرحله‌ای)

مقوله هسته (کدبندی انتخابی)	مقولات عمده (کدبندی محوری)	مفاهیم (کدگذاری باز سطح دوم)	مفاهیم (کدگذاری باز سطح اول)
جاذبه‌های گردشگری	مناطق نمونه گردشگری محیط‌ها و پارک‌های طبیعت گردی گردشگری روستایی و عشایری	۱- کمیت جاذبه‌های موجود؛ ۲- تنوع جاذبه‌های گردشگری؛ ۳- اهمیت جاذبه‌های گردشگری موجود؛ ۴- قابلیت استفاده از جاذبه‌ها در تمام طول سال؛ ۵- تعداد جاذبه‌های انسان‌ساخت؛ ۶- تعداد جاذبه‌های طبیعی؛ ۷- جاذبه‌های گردشگری روستایی؛ ۸- جاذبه‌های عشایری و سنتی	۹- میزان اشتغال در بخش گردشگری، ۱۰- سطح رفاه مردم محلی؛ ۱۱- میزان باسوادی؛ ۱۲- ساختار سنی جمعیت؛ ۱۳- نسبت هزینه زندگی گردشگری در مبدا نسبت به مقصد، ۱۴- میزان هزینه کرد گردشگران، ۱۵- سطح عمومی درآمدهای گردشگران، ۱۶- هزینه سفر، ۱۷- کیفیت راه‌های ارتباطی بین شهر و روستا؛ ۱۸- کیفیت معابر درون کوجه‌ها، ۱۹- وجود تابلوهای راهنما و هدایت کننده در مسیر، ۲۰- کیفیت حمل و نقل عمومی
		۲۱- کیفیت امکانات بهداشتی و درمانی موجود، ۲۲- کیفیت شبکه دفع فاضلاب‌های شهری؛ ۲۳- کیفیت و کمیت آب آشامیدنی؛ ۲۴- کیفیت شبکه برق‌رسانی؛ ۲۵- کیفیت و کمیت آب آشامیدنی، ۲۶- کیفیت شبکه گاز رسانی؛ ۲۷- کیفیت دفع زباله؛ ۲۸- کیفیت شبکه مخابرات و تلفن	
محصول گردشگری	پیوند بین مکان‌های مبدا و مقصد شبکه حمل و نقل در مقصد	۲۹- صاحبان توسعه اقامتگاه‌های مسافران: ۳۰- سفره‌خانه‌ها، ۳۱- هتل‌ها، ۳۲- متل‌ها، ۳۳- هتل آپارتمان‌ها، ۳۴- مهمانپذیرها، ۳۵- خانه‌ها، ۳۶- ویلاهای اجاره‌ای، ۳۷- کمپ‌ها، ۳۸- محل خواب، ۳۹- واحدهای پذیرایی؛ ۴۰- رستوران‌های سنتی و فست فود؛ ۴۱- مؤسسات و آژانس‌های مسافری، ۴۲- تأسیسات گردشگری	۲۱- کیفیت امکانات بهداشتی و درمانی موجود، ۲۲- کیفیت شبکه دفع فاضلاب‌های شهری؛ ۲۳- کیفیت و کمیت آب آشامیدنی؛ ۲۴- کیفیت شبکه برق‌رسانی؛ ۲۵- کیفیت و کمیت آب آشامیدنی، ۲۶- کیفیت شبکه گاز رسانی؛ ۲۷- کیفیت دفع زباله؛ ۲۸- کیفیت شبکه مخابرات و تلفن
		۲۹- صاحبان توسعه اقامتگاه‌های مسافران: ۳۰- سفره‌خانه‌ها، ۳۱- هتل‌ها، ۳۲- متل‌ها، ۳۳- هتل آپارتمان‌ها، ۳۴- مهمانپذیرها، ۳۵- خانه‌ها، ۳۶- ویلاهای اجاره‌ای، ۳۷- کمپ‌ها، ۳۸- محل خواب، ۳۹- واحدهای پذیرایی؛ ۴۰- رستوران‌های سنتی و فست فود؛ ۴۱- مؤسسات و آژانس‌های مسافری، ۴۲- تأسیسات گردشگری	
اجزای ساختار گردشگری	خدمات اقامتی خدمات پذیرایی	۴۳- میزان اختصاص بودجه برای توسعه گردشگری، ۴۴- کیفیت هماهنگی و همکاری ارگان‌های مربوط به گردشگری، ۴۵- میزان اعتقاد مسئولین به گردشگری به عنوان یک بخش قدرتمند اقتصادی، ۴۶- وجود برنامه‌ها و طرح‌های توسعه گردشگری، ۴۷- وجود مشوق‌هایی برای ورود بخش خصوصی، ۴۸- پایداری اوضاع سیاسی و امنیتی و مدیریتی، ۴۹- کیفیت مدیریت و نظارت بر منابع طبیعی، ۵۰- کیفیت مقابله با بجران‌های طبیعی همچون سیل و زلزله.	۲۱- کیفیت امکانات بهداشتی و درمانی موجود، ۲۲- کیفیت شبکه دفع فاضلاب‌های شهری؛ ۲۳- کیفیت و کمیت آب آشامیدنی؛ ۲۴- کیفیت شبکه برق‌رسانی؛ ۲۵- کیفیت و کمیت آب آشامیدنی، ۲۶- کیفیت شبکه گاز رسانی؛ ۲۷- کیفیت دفع زباله؛ ۲۸- کیفیت شبکه مخابرات و تلفن
		۴۳- میزان اختصاص بودجه برای توسعه گردشگری، ۴۴- کیفیت هماهنگی و همکاری ارگان‌های مربوط به گردشگری، ۴۵- میزان اعتقاد مسئولین به گردشگری به عنوان یک بخش قدرتمند اقتصادی، ۴۶- وجود برنامه‌ها و طرح‌های توسعه گردشگری، ۴۷- وجود مشوق‌هایی برای ورود بخش خصوصی، ۴۸- پایداری اوضاع سیاسی و امنیتی و مدیریتی، ۴۹- کیفیت مدیریت و نظارت بر منابع طبیعی، ۵۰- کیفیت مقابله با بجران‌های طبیعی همچون سیل و زلزله.	
خدمات مهمان- نوازی	مدیریت بهره‌وری گردشگری	۵۱- وجود مراکز اقامتی، ۵۲- وجود امکانات پذیرایی، ۵۳- وجود فضاهای تفریحی، ۵۴- وجود مغازه‌های خرده‌فروشی، ۵۴- وجود مکان‌هایی برای فروش محصولات تولیدی و کالاهای خارجی، ۵۵- وجود تورها و آژانس‌های مسافرتی در منطقه، ۵۶- وجود مکان‌هایی برای برگزاری جشنواره‌های محلی و بومی؛ ۵۷- کیفیت بهره‌گیری از فناوری.	۲۱- کیفیت امکانات بهداشتی و درمانی موجود، ۲۲- کیفیت شبکه دفع فاضلاب‌های شهری؛ ۲۳- کیفیت و کمیت آب آشامیدنی؛ ۲۴- کیفیت شبکه برق‌رسانی؛ ۲۵- کیفیت و کمیت آب آشامیدنی، ۲۶- کیفیت شبکه گاز رسانی؛ ۲۷- کیفیت دفع زباله؛ ۲۸- کیفیت شبکه مخابرات و تلفن
		۵۱- وجود مراکز اقامتی، ۵۲- وجود امکانات پذیرایی، ۵۳- وجود فضاهای تفریحی، ۵۴- وجود مغازه‌های خرده‌فروشی، ۵۴- وجود مکان‌هایی برای فروش محصولات تولیدی و کالاهای خارجی، ۵۵- وجود تورها و آژانس‌های مسافرتی در منطقه، ۵۶- وجود مکان‌هایی برای برگزاری جشنواره‌های محلی و بومی؛ ۵۷- کیفیت بهره‌گیری از فناوری.	
عناصر نهادی و سازمانی			
۱	۵	۱۳	۵۷

(منبع: نگارندگان، ۱۴۰۱)

عوامل مؤثر بر توسعه تأسیسات و مؤسسات گردشگری مقاصد تاریخی و باستانی (اجزای ساختار گردشگری)

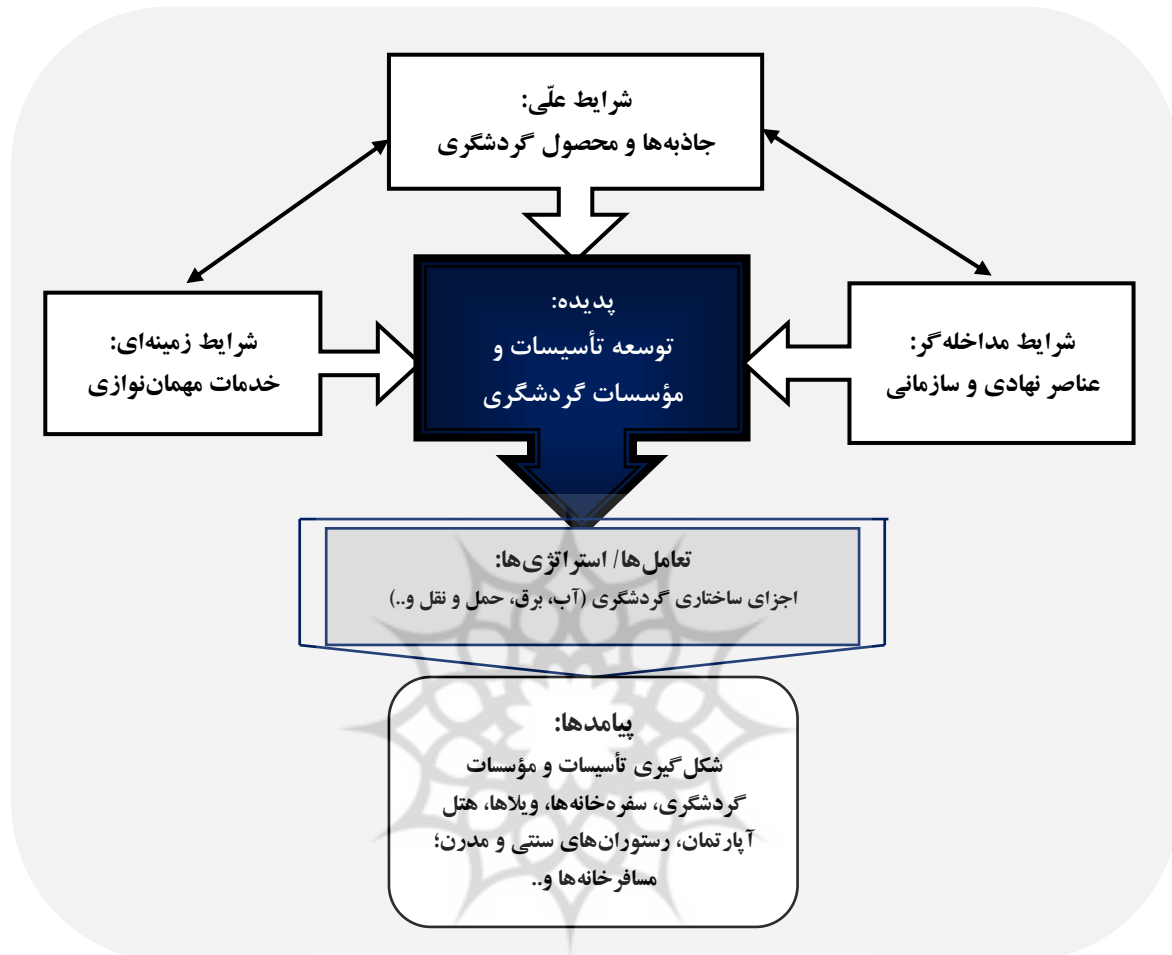


شکل ۴. جریان تقلیل داده‌ها در سه مرحله کدگذاری منبع: نگارنده، ۱۴۰۱

شرایط مداخله‌گر نیز شامل عناصر نهادی و سازمانی (قوانین و چارچوب‌های حقوقی: میزان اختصاص بودجه برای توسعه گردشگری، کیفیت هماهنگی و همکاری ارگانهای مربوط به گردشگری، میزان اعتقاد مسئولین به گردشگری به عنوان یک بخش قدرتمند اقتصادی، وجود برنامه‌ها و طرح‌های توسعه گردشگری، وجود مشوق‌هایی برای ورود بخش خصوصی، پایداری اوضاع سیاسی و امنیتی و مدیریتی، کیفیت مدیریت و نظارت بر منابع طبیعی، کیفیت مقابله با بجران‌های طبیعی همچون سیل و زلزله. وجود مراکز اقامتی؛ مدیریت بهره‌وری گردشگری: وجود امکانات پذیرایی، وجود فضاهای تفریحی، وجود مغازه‌های خرده‌فروشی، وجود مکان‌هایی برای فروش محصولات تولیدی و کالاهای خارجی، وجود تورها و

همان‌طور که در مدل پارادایمیک (شکل ۵) نشان داده شده است، یکسری شرایط و بسترها در شهرالشر وجود دارند که منجر به ایجاد فضای اقتصادی خاص آن منطقه شده‌اند. این شرایط از نظر مطلعان کلیدی منطقه در سه طبقه عمده قرار می‌گیرند که عبارتند از: شرایط علی، شرایط بستری، و شرایط مداخله‌گر. در این بررسی شرایط علی شامل جاذبه‌ها و محصول گردشگری (مناطق نمونه گردشگری، محیط‌ها و پارک‌های طبیعت گردی، گردشگری روستایی و عشایری، پیوند بین مکان‌های مبدا و مقصد و شبکه حمل و نقل در مقصد) است که منجر به افزایش فرصت‌های شغلی، درآمد و قدرت خرید ساکنان و در نتیجه معیشت پایدار و بهبود کیفیت زندگی در شهرالشر می‌گردد.

آژانس‌های مسافرتی در منطقه، وجود مکان‌هایی برای برگزاری جشنواره‌های محلی و بومی؛ کیفیت بهره‌گیری از فناوری) می‌شود. کارشناسان معتقد بودند که "وجود امکانات پذیرایی و فرصت‌های عمومی و خدماتی منجر به بهره‌وری و توسعه تاسیسات و موسسات گردشگری می‌گردد".



شکل ۵. مدل پارادایمیک / مدل زمینه‌ای عوامل مؤثر بر توسعه تاسیسات و موسسات گردشگری مقاصد تاریخی و باستانی (شهر الشتر) (منبع: نگارندگان، ۱۴۰۱)

شرایط مذکور به طور کلی و در امتداد با یکدیگر باعث شده‌اند که پدیده‌ای به نام توسعه تاسیسات و موسسات گردشگری و عناصر فضایی آن وارد شهر الشتر شوند. با ورود عناصر فضایی تاسیسات و موسسات گردشگری به الشتر، کارشناسان و گردشگران الشتر به دو گونه متفاوت با آن تعامل پیدا کرده و یا دو طیف استراتژی در برابر آن به کار بردند. این دو شیوه تعامل یا استراتژی از پذیرش مثبت و عملی تا ارزیابی منفی و مقاومت را شامل می‌شود. بدین معنا که گردشگران شهر الشتر بر کیفیت امکانات بهداشتی و

درمانی موجود، کیفیت شبکه دفع فاضلاب‌های شهری؛ کیفیت و کمیت آب آشامیدنی؛ کیفیت شبکه برق‌رسانی؛ کیفیت و کمیت آب آشامیدنی، کیفیت شبکه گاز رسانی؛ کیفیت دفع زباله؛ کیفیت شبکه مخابرات و تلفن تأکید داشتند. بنابراین، تعاملات گردشگران در برخورد با توسعه تاسیسات و موسسات گردشگری شهر الشتر بر پیوستاری از پذیرش عملی و کیفیت دسترسی‌ها (حمل و نقل، آب و برق، ارتباطات، کاربرد اینترنت، خدمات تجاری) تا احساس مقاومت (کمبود اجزای ساختاری گردشگری) قرار داد.



پدیده‌ای به نام توسعه تاسیسات و موسسات گردشگری و پیامدهای فضایی را بدنبال داشته است که می‌توان پیامدهای مذکور را (همانطور که در مدل (شکل ۳) نیز نشان داده شده است) در چند مقوله دسته‌بندی کرد که عبارتند از: جاذبه‌ها و محصول گردشگری، عناصر نهادی و سازمانی، خدمات مهمان‌نوازی؛ اجزای ساختار گردشگری (آب و برق؛ حمل و نقل، ارتباطات و خدمات تجاری) به عبارتی بین بسترهای عینی فضایی گردشگری الشتر (ساختار آن) و فعالیت‌پذیری و تحقق توسعه تاسیسات و مؤسسات گردشگری (کارکرد آن) همپیوندی وجود داشت.

#### ۴. بحث و نتیجه‌گیری

در مسیر رسیدن به رشد و توسعه اقتصادی، یکی از چالش‌برانگیزترین موضوعات برای تصمیم‌گیرندگان گردشگری، شناسایی مناسب‌ترین ابزار برای توسعه تاسیسات و مؤسسات گردشگری، در توسعه اقتصاد منطقه‌ای است. یافته‌های مطالعه زمینه‌ای درک معنایی متغیرهای مؤثر بر شکل‌گیری توسعه تاسیسات و مؤسسات گردشگری، در توسعه اقتصاد منطقه‌ای، نتایج این مطالعه به وضوح نشان می‌دهد، این شاخصه (دوری و نزدیکی به استقرارهای امروزی) بدلیل مسائل مهمی مانند موقعیت استراتژیکی، در دسترس بودن منابع، دسترسی آسان و سریع به شبکه آبها و راهها، حاصلخیزی زمین‌ها برای کشاورزی آبی و غیره دارای اهمیت فراوانی می‌باشد و چنانچه یک مکان یا محوطه باستانی دارای این خصوصیات باشد تا حد زیادی در دوره‌های مختلف مورد استفاده قرار گرفته است و امروزه هم شاهد وجود روستاهایی بر سطح یا اطراف این گونه محوطه‌های باستانی در شهر الشتر هستیم. یافته‌ها نشان داد عوامل مؤثر بر توسعه تاسیسات و مؤسسات گردشگری در مقصد تاریخی و باستانی محدوده مورد مطالعه به ترتیب مقوله‌های دسترسی‌ها (حمل و نقل، آب و برق و ارتباطات و مدیریت

تجاری منطقه، تاسیسات و تسهیلات زیربنایی (خدمات اقامتی و پذیرایی: سفره‌خانه‌ها، ویلاها، هتل آپارتمان و مسافرخانه‌ها)، شبکه حمل و نقل در مقصد، محیط‌ها و پارک‌های طبیعت‌گردی، گردشگری روستایی و عشایری (قبرستان امیر) با اهمیت بوده‌اند و مهمترین مقوله (مقوله هسته) "اجزای ساختار گردشگری" شناخته شد. این نتایج با یافته‌های اشرفی (۱۳۹۱)، کادارو و ستانا (۲۰۰۷) و Stein (۱۹۳۶) تطابق دارد و تا حدودی با یافته‌های سبزی (۱۳۹۳)، حسین‌زاده و همکاران (۱۳۹۵)، نجوان و رنجبر (۱۳۹۶) همخوانی دارد.

نتایج پژوهش نشان داد ظهور و توسعه تاسیسات و مؤسسات گردشگری می‌تواند منجر به رشد و بازساخت فضایی گردشگری در شهر الشتر گردد. بطوریکه براساس فرآیند معنایی مورد نظر مطلعان کلیدی گردشگری شهر الشتر تنها وجود دفاتر گردشگری متعدد نمی‌تواند عاملی در جذب گردشگران باشد، بلکه عوامل دیگری نیز مانند وجود امکانات و تسهیلات مناسب در این امر می‌تواند مؤثر باشد. این فرآیند نشان داد که متغیرهای مؤثر بر شکل‌گیری مؤسسات و تاسیسات گردشگری تحت چه شرایط/بسترها، تعاملات/استراتژی‌ها عمل کرده و همچنین نقش ورود اجزای ساختار گردشگری را از نقطه نظر کارشناسان و مطلعین کلیدی پژوهش آن منطقه به تصویر کشیده شد. در نتیجه می‌توان با ایجاد امکانات و تسهیلات و شرایط مورد نیاز گردشگران موجبات رضایت آن‌ها را فراهم نموده و با جذب تعداد زیاد گردشگران، زمینه توسعه اقتصادی منطقه-ای را فراهم آورد. تهیه و تدارک تمامی جنبه‌های زیربنای فیزیکی شامل حمل و نقل، آب، برق، ارتباطات و خدمات تجاری دانست که اجزای ساختاری گردشگری محسوب می‌گردند در تحقق این زمینه بسیار مهم می‌باشد.

#### ۵. فهرست منابع

- Trends in Outdoor Recreation, Leisure and Tourism. CABI, Wallingford, 299-308.
- Mass'oud Mirza Zell-e Soltan, 1983. Masudi's History, Published Tarikh and Farhang Iran Novin, Yasawli.
- Minorsky, Vladimir. 1983. Travel letter of Lorestan and Notes about Lorestan , translated by Sekander Aman Elhi Baharond and Lili Bakhtiari, Babak Publishing, first edition, Tehran..
- Mojamal al-Tawarikh wa Al-Qesas. ۱۹۳۹. Edited by Malek al-Shoara Bahar, by effort Mohammad Rezvani, Tehran: Khawar Printing.
- Mustawfi, Hamdul-lah, 1957. Nuzhat al-Qulub, Ed. by Mohammad dabirsaiaghi, Tehran, ketabkhaneh-I tahuri.
- Neishaboori, Zahir Al-din, 1953. Saljuq-Namah, translated by esmailafshar, Tehran, Chapkhanh-I Khavar.
- Pahlavan, Kivan. 2006. Rezashah "From Alashtar to Aalast" , niaye lore Reza Shah. Tehran: Aron Publications.
- Ravandi, M. 1985. RAHAT-US-SUDUR wa AYAT-US-SUDUR., Ed. by Muhamad Iqbal, Tehran, Nashr-I Asatir.
- Rawlinson, M. 1839. Note on a March from Zohab, at the foot of Zagros, along the Mountains to Khuzistan (Susiana), and from thence through the province of Luristan to Kirmanshah, in the year 1836, Journal of the Royal Geographical Society of London, vol.9, and pp.26-116.
- Sabzi, M. 2014. Settlement Patterns of Parthian archaeological sites located on the North and Northwestern of Lorestan Province ( Selseleh & Delfan), Supervisor Alireza Hejabri Nobari, Advisers Farhang Khademi Nadushan and Seyed Amanollahi Baharvand, Sekandar. 2006. Lore People, Third edition, Tehran, Agah publications.
- Balazri, Ahmad Ibn Yahya. 1985. Futuh al-Buldan, translated by Azartash Azarnoush, Tehran, Soroush.
- Dubed, Baron. 1983. Notes about Lorestan, translated by Sekander Aman Elhi Baharond and Lili Bakhtiari, Babak Publishing, first edition, Tehran.
- Chambers, E. (2009) From authenticity to significance: Tourism on the frontier of culture and place. Futures 41(6), 353–359.
- Edmonds, John. 1983. Notes about Lorestan, translated by Sekander Aman Elhi Baharond and Lili Bakhtiari, Babak Publishing, first edition, Tehran.
- Hudud Al-Alam Men Al-Mashregh Ela Al-Maghreb, 1982. Unknown author, Ed. by ManuchehrSotudeh, Tehran, Tahuri Publication
- Ibn Balkhi, 1984. Fars-nama, corrected by Guy Le Strange and R.A. Nicholson, Tehran, donyayeketab
- Ibn Hawqal ,MuhammadAbū'l-Qāsim, 1987. Safarnameh (Iran darŞūrat al-'Arz), Translation by JaafarShoar, Tehran, Amirkabir press.
- Istakhri, Abu Ishaq Ibrahim ibn Muhammad, 1994. Al-Masālikwa'l-Mamālik, Translated by MohaMmad Ibn Asa,ad Ibn AbdolahTostari, Ed. by IrajAfshar, Tehran, BonyadMowghoufat Doctor Mahmoud AfsharYazdi.
- Izadpanah, H. 1984. Lorestan Province Archeological and Historical Antiquities, Volume 2, Second Edition, Tehran, Agah Press.
- Long, P., Lane, B., Gartner, W. C. and Lime, D. W. (2000) Rural tourism development.

Mehdi Mousavi Kouhpar, Tarbiat Modares University, (non-published).

Sabzi, M; Hejebri noubari, A; Hemati azandaryani, A; Bahrami, M, 2018. Parthian Sites and Settlement in North and North Western of Lorestan Province, Volume 8, Issue 18, December 2018, Pages 83-102.

Stein, A. 1940. Old Routes of Western Iran, London.





پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی  
پرتال جامع علوم انسانی